

1. FELADATSOR

I. Szövegértési-nyelvi feladatsor

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre! Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.

Kovács Mihály: Öveges József, a fizika Nagy Varázslója

[1] A természettudomány népszerűsítésének egyik legkiemelkedőbb alakja volt Öveges József, akit a fizika varázslójának is neveztek. A Zala megyei Páka községben született 1895-ben. Apja néptanító volt, követve családjának 200 éves hagyományát. A családfő korai halála után édesanyja négy gyermeket nevelt fel. Közülük Öveges József a győri bencéseknél tanult, majd a kecskeméti piaristákhoz járt gimnáziumba, és tizenöt éves korában belépett a Piarista Tanítórendbe. A budapesti egyetemen matematika-fizika szakos tanári oklevelet szerzett, és ezt követően pappá szentelték. Húsz évig a piarista rend szegedi, tatai, váci gimnáziumaiban tanított matematikát és fizikát, végül Budapesten vezetőtanár lett. [...] 1946-tól Budapesten a Pedagógiai Főiskolán kezdett fizikát tanítani, 1948-55 között mint tanszékvezető tanár. [...]

[2] Tankönyvíró

Öveges József első könyvét 1929-ben, Tatán írta. A címe *Időjárás és időmeghatározás* volt, egy 100 oldalas zsebkönyv, 9 táblázattal és az északi égbolt csillagképével, amelyben főleg cserkészeknek szándékozott hasznos foglalkozási anyagot összeállítani. Az előfizetőket neki kellett összegyűjtenie. Ezért egy hirdetést tett közzé a helyi lapban, amelynek lényege az volt, hogy „*Adja el az esernyőjét, és vegye meg Öveges József: Időjárás és időmeghatározás című könyvét.*”

Az 1950-es évek első felétől írásaival, könyveivel, rádiós és televíziós sorozataival lerakta a magyar természettudományos ismeretterjesztés alapjait. A bonyolult fizikai kísérleteket olyan egyszerűen magyarázta el, hogy a teljesen képzetlenek is megérthették. Legtöbb kísérletét egyszerű eszközökkel, akár egy konyhaasztalon is el lehetett végezni. [...]

[3] Egy középiskolai tanár *A legújabb kor fizikája* című könyvéről azt mondta, hogy olyan érdekes, mint a legizgalmasabb detektívregény. Öveges elszomorodva ezt válaszolta erre: „*Csak olyan érdekes? Sokkal érdekesebben szerettem volna megírni!*”

Könyveiben arra törekedett, hogy a természetismeret a kísérletek elvégzése közben születő egyéni élményen, tapasztalatszerzésen alapuljon, amely folyton bővül és sohasem tekinthető befejezettnek, teljesnek. [...]

Egy levelében ezt a tanácsot adja az ismeretterjesztő könyvek írásához:

„*Ahhoz, hogy valaki jó népszerűsítő, tudományos író legyen, kell egy olthatatlan lángolás: adni, adni... vagy szórakozást, örömet (a legnemesebbet) okozni embertársainak a tudásközléssel. Boldogságot találni abban, hogy emeljük embertársainkat.*”

[4] Pedagógus

Öveges szuggesztív tanáregyéniség volt. Egész életében sugárzott belőle a fizika szerete-
te és az a vágy, hogy a tudását átadja másoknak is.

Bebizonyította, hogy a tudás elsajátításának eredményessége a tanár és a diák közös munkáján múlik. A jó tankönyv mellett fontosnak tartotta a tanári magyarázatot, az élő-
szó erejét. A könyvet a jerikói rózsához hasonlította, amely összeszáradt, csúnya növény,
de ha vízbe tesszük, akkor élővé válik és kivirul. A könyv is ilyen összeszáradt váz, amíg
a tanár magyarázatának életvize élővé nem varázsolja. A száraz tanári magyarázat azon-
ban nem képes erre a csodára. A tanár akkor tudja felkelteni tanítványai érdeklődését,
ha a magyarázatát átítatja saját lelkesedésével. Úgy tartotta, hogy az igazi tanár a saját
tudását alkotja, szüli újjá tanítványai lelkében. Így lesz a tanárból alkotóművész.

[5] Előadóművész

Jó fizikus és jó tanár volt, de az előadóművészetben is kiválóan helytállt. [...] A televízió
1957-es megnyitó műsorában félórás bemutatóra kapott lehetőséget. Ez élő adás volt,
ahol nincs ismétlés, a kísérleteknek elsőre működniük kellett. A sikeres bemutatkozás
után tizenkét éven át avatta be a képernyő előtt ülő közönséget legendás fizikai kísérle-
teibe. Nézők sokaságában keltette fel az érdeklődést a hangtan, a hőtan, a fénytán és az
elektromos jelenségek iránt. Nem a honoráriumért, hanem a tanítás, az adás örömeért
tette, minden más mellékes volt számára.

[6] Több évig vezette a televízió *100 kérdés – 100 felelet* című műsorát. A műsorban töb-
bek között olyan egyszerű, mindennapi kérdésekre kereste a választ, mint például „Mi
van a buborékban, ha forr a víz?”, „Miért nem esnek le a felhők?”, illetve „Van-e a levegőnek
árnyéka?”

Rámutatott arra, hogy a közvetlen környezetünkben ezernyi csoda várja, hogy megfejt-
sük a titkát. Mind egy-egy kaland az életünkben, amellyel közelebb juthatunk a termé-
szet törvényeinek megfejtéséhez. Az ember is a természet szerves része, így a kutatás
közben képes önmagát is egyre jobban megismerni és megérteni.

[7] Az egészséges életmód híve

Öveges József rendkívül szeretett tanítani, kísérletezni,
írni és előadni, de az egészséges életmódnak és a fizikai
test edzésének is elkötelezett híve volt. Nagy figyelmet
fordított az egészségére. Szigorú, szinte már aszketikus
életet élt. Hajnali 4-5 óra körül kelt, és minden reggel
és este tornázott, súlyozott. Egy alkalommal a tihanyi
cserkésztáborozás helyszínére nem vonattal érkezett a
többiekkel, hanem a Tata-Tihany közti utat felmálhá-
zott kerékpárral tette meg. Felismerte, hogy az ember-
nek szüksége van egy meghatározott ritmusra a fizikai
és a szellemi elfoglaltságai között, amely megőrzi a lé-
lek kiegyensúlyozottságát, harmóniáját és a fizikai test
egészségét is.

[8] Vallás, tudomány, politika

[...] Szilárdan hitt abban, hogy a vallás és a tudomány nem egymást kizáró, hanem kiegészítő részei a megismerésnek. Öveges papi múltja megnehezítette személyének elfogadását. „Egy pap-fizikus nevelje a munkások gyermekeit?” Azonban a kor kultúrpolitikája szemet hunyt a piarista múlt felett, és 1948-ban, a fizikai kísérleti eszközök olcsó előállításáért 53 évesen megkapta a Kossuth-díjat. [...]

[9] A Csodák Palotájának megálmodója

Öveges a tanítás és az írás mellett természeti jelenségeket bemutató kiállításokat szervezett, amelyeken a látogatók is kísérletezhettek. Ezek voltak az első interaktív bemutatók Magyarországon. Később az ötletet továbbfejlesztve természettudományi játszóházakat tervezett, ahol a szülők és a gyermekek együtt ismerkedhetnek a természet törvényeivel. Így igyekezett összekötni az elméletet a gyakorlattal.

Pénzhiány miatt az elképzelt fizikai játszóház Öveges életében nem valósulhatott meg. Ötlete azonban később, 1994-ben formát öltött a budapesti Csodák Palotájának megalkotásakor. [...]

FORRÁS

<https://www.ujakropolisz.hu>

Feladatok**1. Adja meg, mely szövegrészekhez kapcsolódnak a következő részletek!**

- a) Rendtársaival a közös vacsorákon való részvételével igyekezett fenntartani a kapcsolatot. Az együtt töltött idő sokat jelentett számára.
- b) A reklámnak meg is lett az eredménye: a könyv megjelent és nagy példányszámban kelt el.
- c) Télen együtt korcsolyázott a tanítványaival a tatai tavon, mégpedig reverendában. Kézben tartható, házi készítésű vitorlájával a jégvitorlázást is kipróbálta, úgy, hogy két keresztbe tett cserkészbotra egy pokrócot feszített ki.
- d) Szerette, sőt kereste a nyilvános szereplés lehetőségét. Nevét a televízióban tartott látványos kísérletei, bemutatói az egész országban ismertté és személyét kedvelté tették.

4 pont

1. FELADATSOR

2. Határozza meg az állítások igazságtartalmát! Satírozza be a helyes választ! Támassza alá állítását egy-egy szövegrészlettel!

- a) Olyan belső tűz lobogott benne, amellyel képes volt másokban is lángra gyújtani a tanulás, a tudás iránti szeretetet.

IGAZ

HAMIS

Alátámasztás:

- b) A tudás átadása elsősorban a tanártól függ.

IGAZ

HAMIS

Alátámasztás:

4 pont

3. Hozzon két példát a fizikus humorérzékére!

- a)
- b)

2 pont

4. Határozza meg, hogy kihez, mihez kapcsolódnak a következő kifejezések!

- a) elismerés:
- b) pénzösszeg:
- c) magára maradt:
- d) életet ad:

4 pont

5. Adja meg a következő szavak szinonimáit a szövegből!

- a) megrakott:
- b) misztikum:
- c) szerzet:

d) vallásos közösség:

4 pont

6. A szövegben több műfaj is szerepel. Határozza meg azokat a leírás alapján!

a) irodalmi műfaj és oktatási anyag:

b) dokumentum, képesítés:

c) foglalkoztató kiadvány:

d) rövid publicisztikai (újságban alkalmazott) műfaj:

4 pont

7. Határozza meg a mondatok kiemelt szavainak pontos mondatrészi szerepét! ([9], [2])

a) **Pénzhiány miatt** az elképzelt fizikai játszóház Öveges életében nem valósulhatott meg.

Mondatrész megnevezése:

b) Az előfizetőket neki kellett **összegyűjtenie**.

Mondatrész megnevezése:

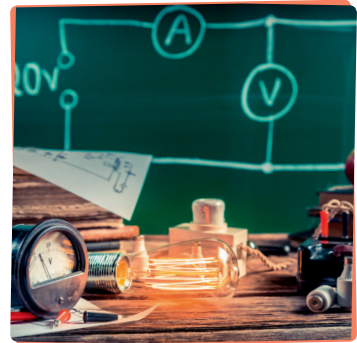
2 pont

8. Határozza meg, hogy milyen retorikai elemek, költői eszközök a következő kifejezések!

a) a fizika varázslója:

b) lerakta a magyar természettudományos ismeretterjesztés alapjait:

c) a kor kultúrpolitikája szemet hunyt...:

3 pont

9. Adja meg, mi a következő szócsoportok nyelvtani megnevezése!

a) *suggesztív, honorárium, aszketikus, interaktív*

A nyelvi csoport neve:

1. FELADATSOR

- b) *papi, legendás, elszomorodva, fizikai, végezni*

A nyelvi csoport neve:

2 pont

10. Párosítsa az idegen szavakat a jelentésekkel! ([4], [5], [7]) Három jelentést nem kapcsolhat a szavakhoz.

ASZKETIKUS

HONORÁRIUM

SZUGGESZTÍV

a)

b)

c)

1. erős

2. önmegtartóztató

3. ösztönző

4. pénz

5. erőteljes

6. díj

3 pont

11. Keresse meg a következő kapcsolatokat a szövegben!

- a) oktatni akart – célcsoport – Balaton mellett táborozók

.....

- b) kiadvány – oktatási anyag – korai publikáció

.....

- c) sorozat – ismeretterjesztés – médiamegjelenés

.....

3 pont

12. Határozza meg a következő kijelentésekről, hogy Öveges József melyik státuszához, szerepéhez kapcsolódnak!

- a) megszerettette a televíziónézőkkel a fizikát:

- b) a kultúrpolitika által tolerált:

- c) diákokban újratereztet tudás:

3 pont

13. Határozza meg az idézőjeles szövegrészek különböző szerepét a szövegben! Adjon meg két szövegrészt, majd magyarázza meg az alkalmazás szerepét!

a) Szövegrész száma:

Az alkalmazás szerepe:

b) Szövegrész száma:

Az alkalmazás szerepe:

2 pont

Összesen: 40 pont

II. Irodalmi feladatlap

1. Nevezze meg azokat a magyar költőket, akikre a szövegek vonatkoznak!

a) A magyar romantika előfutára, költészete átmenet a klasszicizmus és a romantika között. Első alkotói korszakában még a nemesi világkép keretein belül gondolkodik, de a napóleoni háborúk hatására már a haza féltése jelenik meg több művében is, többek között *Forr a világ...* kezdetű ódájában. Második korszakát Kazinczyval kötött barátsága jellemzi.

A költő neve:

b) A XV. század kiemelkedő költője. Haláláig pécsi püspök is volt. Humanista kortársaihoz képest latin nyelven írt. Egész irodalmi munkásságára nagy hatással volt az antik hagyomány és az itáliai humanizmus. Habár Magyarországon boldogtalanság gyötörte, mégis magyar költőnek vallotta magát, ami latinos írói nevének megválasztásában is látható.

A költő neve:

2 pont

2. Kapcsolja össze, csoportosítsa az alábbi szerzőket, műveket és stílus(irányzat)okat! Írja be a megfelelő elemeket a táblázatba! Egy elemet két helyre is be kell írnia.

klasszicizmus, Zrínyi Miklós, *Parainesis*, romantika, *Szigeti veszedelem*, *Egy magyar nábob*, realizmus

1. FELADATSOR

1.	barokk
2.	Kölcsey Ferenc
3.	Jókai Mór

Zrínyi Miklós arcképe

3 pont

3. Döntse el, mikre, kikre vonatkoznak a következő állítások!

Mikszáth Kálmán szobra

Karinthy Frigyes
fiatalkori arcképe

- a) Mikszáth Kálmán 1881-ben kiadott elbeszéléskötete, mely meghozta szerzőjének a várva várt sikert, hírnevet:
- b) Karinthy Frigyes híres irodalmi karikatúrakötete tisztelgés is a kortársak előtt:

- c) A Nyugat költőjének lírai alkotásaiban gyakran találkozunk a melankóliával, a lemondás fájdalmával, valamint az impresszionizmus stíluseszközeivel:

3 pont

4. Ismerje fel két magyar szerző egy-egy művének verssorait! Rendezze sorba az összetartozó sorok betűjeleit!

- a) Verecke híres útján jöttem én
- b) Még ifjú szívemben a lángsugarú nyár
- c) Mégis győztes, mégis új és magyar
- d) Elhull a virág, eliramlik az élet...
- e) Ki könnyeden elfeledéd hivedet
- f) S ha elátkozza százszor Pusztaszer...

Összetartozó verssorok:

- A) Egyik vers sorai:
- B) Másik vers sorai:

2 pont

Adja meg a korábban élt szerző nevét, születési idejét (év) és helyét:

- C) Név:
- D) Születési idő: E) Születési hely:

1 pont

5. Fogalomtár: Nevezze meg, hogy mely fogalmakra vonatkoznak a következő meghatározások!

- a) Kisepikai műfaj, istenekről, félistenekről, emberfeletti képességekkel rendelkező hősökről, illetve a világ keletkezéséről, alapvető elemeiről szóló elbeszélés.
.....
- b) A dráma szerkezeti egysége, ami bemutatja a cselekmény folyamatát, a szereplők kapcsolatrendszerének részletes kibontását; a dráma legterjedelmesebb része.
.....

2 pont

1. FELADATSOR

6. Nevezze meg azokat a műveket, amelyekre a leírások vonatkoznak!

- a) A középkor és a reneszánsz határán keletkezett itáliai egyetemes alkotás, ami teljes képet fest a túlvilágról egy utazás keretein belül.

.....

b) Ebben a satirikus, próbatételes francia regényben a főhős utazása során tapasztalja meg a világ sokféleségét, mozgató erőit; saját és más szereplők sorsán, filozófiai elvein keresztül kell rádöbbsennie az értelmes élet lehetőségére.

2 pont

7. Nevezze meg, mely stílusra ismer rá a meghatározás alapján!

- a) A XVI–XVII. század korstílusa (azaz minden művészeti ágban kifejtette hatását). Hátttere a katolikus vallás, az ellenreformáció. Elméleti célja a protestáns hit megyengítése, a katolikus egyház megerősítése.

1 pont

- b) Adja meg a stílus két művészeti jellemzőjét!

1 pont

8. Nevezze meg az alábbi idézetek szerzőjét és a mű címét!

- a) *Azt képzeléd, hogy isten vagy, mivel
Letérdepeltek híveid, midőn
A láncokat reád rakták. Magyar
Nem volt neked soha embered, mivel
Hallatlan Endre idejéig az még,
Hogy a teremtőjét kivéve, más előtt
Is térdre essen egy magyar.*

Szerző:

Műcím:

- b) *Hát nem hívlak többé magammal, sőt ha még
Jössz is magad, segítséged nem kell nekem.
Te légy okos, ha tetszik; én őt el fogom
Temetni ha ezt teszem, meghalni szép.
Mint kedves akkor kedvesemmel fekszem ott
A jámbor bűn után, hiszen sokkal tovább,
Mint itt fenn, kell az Alvilágban tetszenem.
Mert ott lenn fekszem majd örökre.
Ám ha te Inkább szegiülsz az istenekkel szembe, menj!
(Fordította: Trencsényi-Waldapfel Imre)*

Szerző:

Műcím:

2 pont

9. Adja meg annak a XX. századi magyar költőnek a nevét, aki a következő sorokban felesége nevét is megemlíti az életremény elemei között!

*Ó, hogyha hinni tudnám: nemcsak szívemben hordom
mindazt, mit érdemes még, s van visszatérni otthon;
ha volna még! s mint egykor a régi hűs verandán
a béke méhe zöngne, míg hűl a szilvalekvár,
s nyárvégi csönd napozna az álmos kerteken,
a lomb között gyümölcsök ringnának meztelen,
és Fanni várna szóként a rőt sövény előtt...*

A szerző neve:

1 pont

Összesen: 20 pont

III. Szövegalkotás

1. Műértelmező szövegalkotás: egy mű értelmezése

Értelmezze Illyés Gyula *Ablakok* című versében az ablak metafora jelentését, szerepét az egyén és az idő kapcsolatában! Elemzésében térjen ki az emlékezés számadás jellegére, a versbeszéd képi ábrázolásmódjának jellemzőire!

Írásműve 500-800 szó terjedelmű legyen!

Illyés Gyula: Ablakok

Vélek emlékezni, de mindre,
az ablakra, melyen kinéztem,
kikönyököltem, mozdulatlan,
modelljüként szorgos időknék.

Dolgozott rajtam a világ,
cserélve szaporán a vásznat.
Egy múzeumnyi képkeret,
és mindegyikben más az arckép.

Orvosi váróterem-ablak,
országos falusi eső- és
latyakverte földmenti ablak.
Induló expressz ablaka.

Ablak, amelyről letöröltem,
hol a pókhálót, hol a kormot.
Istálló- s kovácsműhely-ablak.
Kaszárnya-ablak. Börtöné.

Diákkamrák ablaka, melynél
térdre nyomott állal magoltam.
Erkélyre nyíló hegyi ablak,
kikelve nem magányos ágyból.

Ablak, melyből falhoz lapulva
néztem félszemmel lent a spiclit;
majd a sárkányként tűzokádó
történelmet a lépcsőházban.

Néztem, s hajam átszíneződött;
mélyült viszonzásul egy-egy ránc.
Csak bámultam, mint mindahányan.
Hisz bent nem érződött a kép.

Női szem pillás keretében
fürkésztem, én vagyok-e még én.
Kutyaszemből is ölelőzött
élő tükörkép tükörképpel.

Világvárosnak elég ablak
emelet sorai között
járhattam föl-fölnézve, honnan
int felém egy kar: gyere föl.

Itt vagyok, úgy, ahogy itt hagytál.

Enyém ma is a gyermekarc, mely
szüreti csoportképen alszik,
s a sunyi, dölyfös, rettegő agg arc;
ki teremt itt középarányost?

Filmszalag-kocka iramával
pörgő ablakok: világképek!
Kerestem sokáig a rendjük.
Ki írta a forgatókönyvet?

A fénykép lencse tigris-foggal
tépi s köpi arcodba „képed”
a dzsungelénél elvadultabb
szörny-uralkaként új gépeinknek.

Ablakunk minden pórusunk.

Fény utolsó képésze: Rembrandt –
mint az ő ablakaiban,
mutassatok, keretek, művet.
Hisz emberi az elmúlás is.

A vad csak koponyacsontjából,
barlangból nézi a világot.
Pezsgő jövővel telt pohár-szeszt
hörpintet velem minden ablak.

Semmi sem esendőbb és gyávább,
mint emlékezetünk. De én
tudok le s föl járni a lépcsőn,
hol Ninive is pihenő csak.

Urr napégette vályogfalán áll
a hegyi prэшáz, melyből ma is még
királyként nézek le a völgybe,
ha dől az eső s ég a tűz.

Ablak-szárnyak, nyílók, csukódók,
tietek volt a szárnyalás, föl
állat-sorsból, mostoha tájból,
költözni ember fecske-rajként.

Nézz ki az ablakon, beteg.
Nem vagy magad. Seregek jönnek,
fölmentők, és diadal-ív vár.
A kórházkapu, ha kilépsz majd.
(1973)

FORRÁS

<https://konyvtar.dia.hu>

VAGY

2. Témakifejtő dolgozat

Értelmezze a gyermekkor és felnőttkor kettősségét, szembeállítását a magyar költészetben! Dolgozatában legalább két-három verses formájú lírai művön keresztül mutassa be a témát! Térjen ki a gyermek (metaforikus) ábrázolására, a gyermeklét értelmezési lehetőségeire!
Írásműve 500-800 szó terjedelmű legyen!

1. FELADATSOR – MEGOLDÁS

I. Szövegértési-nyelvi feladatsor

1.

- a) Vallás, tudomány, politika; b) Tankönyvíró; c) Az egészséges életmód híve;
d) Előadóművész

4 pont

2.

- a) IGAZ – Ahhoz, hogy valaki jó népszerűsítő, tudományos író legyen, kell egy olthatatlan lángolás.
b) HAMIS – Bebizonyította, hogy a tudás elsajátításának eredményessége a tanár és a diák közös munkáján múlik.

4 pont

3.

- a) Öveges válasza a tanár állítására. „Csak olyan érdekes? Sokkal érdekesebben szerettem volna megírni!”
b) A könyv reklámja: Adja el az esernyőjét, és vegye meg Öveges József: Időjósítás és időmeghatározás című könyvét.”

2 pont

4.

- a) elismerés: Kossuth-díj
b) pénzösszeg: honorárium
c) magára maradt: A fizikus édesanyja, férjének halála után.
d) életet ad: a tanári magyarázat, az élőszó ereje; feléled, mint a jerikói rózsza, ha vízbe teszik

4 pont

5.

- a) megrakott: felmálházott
b) misztikum: csoda
c) szerzet: rend
d) vallásos közösség: piaristák, piarista (tanító)rend, bencések

4 pont

6.

- a) irodalmi műfaj és oktatási anyag: detektívregény; A legújabb kor fizikája című könyve
b) dokumentum, képesítés: (tanári) oklevél
c) foglalkoztató kiadvány: Időjósítás és időmeghatározás című könyv
d) rövid publicisztikai (újságban alkalmazott) műfaj: hirdetés

4 pont

7.

- a) okhatározó; b) alany

2 pont

8.

- a) túlzás, azonosítás, metafora; b) metafora; c) metonímia

Az a) részben bármelyik válasz elfogadható.

A c) rész esetében a megszemélyesítés nem fogadható el, a diáknak ismernie kell (középiskolai tananyag) a metonímia fogalmát.

3 pont

9.

- a) idegen szavak; b) képzett szavak

2 pont

10.

- a) 2.; b) 6.; c) 3.

3 pont

11.

- a) cserkészek; b)
- Időjósítás és időmeghatározás*
- című könyve; c) 100 kérdés – 100 felelet című műsora

3 pont

12.

- a) előadóművész; b) pap-fizikus; c) alkotóművész

3 pont

13.

Lehetséges válaszok:

[2]: szó szerinti idézet a hirdetésből

[3]: Öveges József szavai – anekdota

*és/vagy**levélrészlet*

[5]: részlet a műsor kérdéseiből; Öveges alakjának megelevenítése kérdésein keresztül

[8] a kultúrpolitika (kordokumentum jellegű) véleménye Öveges személyéről; ironikus megjegyzés

2 pont

Összesen: 40 pont

II. Irodalmi feladatlap

1.

- a) Berzsenyi Dániel; b) Janus Pannonius / Csezmicei János

A pontosan leírt nevek egy-egy pontot érnek.

Hibásan leírt név nem ér pontot.

Összesen 2 pont

1. FELADATSOR – MEGOLDÁS

2.

1.	barokk ; Zrínyi Miklós; Szigeti veszedelem
2.	Kölcsey Ferenc ; klasszicizmus; romantika; Parainesis
3.	Jókai Mór ; romantika; Egy magyar nábob; realizmus

Minden sor egy pontot ér.

Csak a teljesen helyes feladatrészek érnek pontot.

Összesen 3 pont

3.

a) Tót atyafiak; b) Így írtok ti; c) Tóth Árpád

Csak a teljes név és cím fogadható el megoldásként.

3 pont

4.

Összetartozó verssorok:

A) *Egyik vers sorai*: a), f), c)

B) *Másik vers sorai*: b), d), e)

2 pont

Adja meg a korábban élt szerző nevét, születési idejét és helyét:

C) Név: Petőfi Sándor; D) Születési idő: 1823; E) Születési hely: Kiskőrös

Csak a teljes feladatmegoldás ér pontot. Részpontoszám nincs.

1 pont

5.

a) mítosz; b) bonyodalom

2 pont

6.

a) Isteni színjáték, Commedia, Divina Commedia; b) Candide

2 pont

7.

a) barokk

1 pont

b) *Jellemzők*: monumentalitás, hősiesség, antik elemek szerepeltetése, dinamika, erőteljes zeneiség, festőiség, pátosz, képszerűség, mozgás és küzdelem ábrázolása, színpadiaság ...

Elfogadható továbbá minden igazolható jellemző.

1 pont

8.

a) Szerző: Katona József. *Műcím*: Bánk bán; b) Szerző: Szophoklész. *Műcím*: Antigoné

2 pont

9.

Radnóti Miklós

1 pont

III. Szövegalkotás

1. Műértelmező szövegalkotás: egy mű értelmezése

Lehetséges válaszszövegek

Az ablak metafora, az egyén és az idő

A szövegkezdő *vélek* szó nem a bizonyosságra, hanem az esetlegességre utal. Így a felütésből úgy tűnhet, mintha a szöveg alapvetően a priori, azaz nem tapasztalásból eredő (tapasztalást megelőző) ismereteket közölné majd.

Az időződő ember a világ megismerését egy ablakon kitekintés metaforikus helyzetéből értelmezi. Így a megismerés összes lehetőségét abba sűríti, arra vonatkoztatja.

Az ablakok mint a lét kapui, az egyén külvilággal való kapcsolatának metaforáiként értelmezhetők. A lírai én cselekvés nélküli bábja csupán a mozgó, alakuló világnak; egy festő modellje.

A világidő, azaz külső idő mellett a szubjektív idő a szöveg első részében nem jellemző. Az öntudattal rendelkező egyén fizikai és szellemi megismerő szabadsága helyett az elszenvedett időhöz kapcsolódó festő-kép tekinthető metaforának, de egyedi, modern allegóriának is.

Kant szerint az idő a térhez hasonló: a valóság minden eseményét azon keresztül érzékeljük. Bergson megkülönböztet objektív (külső) és szubjektív (belső, egyéni) időt. Mindkét időértelmezésen keresztül is értelmezhetjük a szöveget, hiszen az idő az egyik legfontosabb szövegrétege a versnek.

Az egyéni idő egyirányúságát, vissza nem fordítható jellegét is ábrázolja a szöveg. S mivel egyirányú, csak előre haladó, ezért minden pillanatban más. Ez a változás a vásznak cseréjével azonosítható. Az ablak kép mint a világmegismerés allegóriája a szöveg egészen értelmezhető.

Babits szerint „*egész valónk az egész múlt eredője; minden pillanat magában foglalja az egész múltat és valamit ad hozzá*” (Bergson filozófiája. A teremtő idő. Nyugat, 1910. 14.). Bizonyos tekintetben ez tükröződik vissza József Attila *A Dunánál* című versében, ahol a lírai én magában hordozza egyéni és őseinek történelmi múltját is.

Minden pillanat különbözik az előzőtől, s emellett visszafordíthatatlan. Hérakleitosz időelmélete (*Nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba...*) is értelmezhető az idő ily-lyési ábrázolásában.

Illyésnél az ablakok saját életének kimerevített arcképeit, pillanatképeit adják, ezekből rakódik össze saját életének arcképalbuma, portréárlata.

Az ablak metaforája és ez a fajta számadás Illyés más műveiben is megjelenik (*Újévi ablak, Különös testamentum*). Az avantgárd merész képi-gondolati társításai számos művében, életének későbbi szakaszaiban is tetten érhetők. Ennek a versnek az építkezésénél is értelmezhetjük ezt.

Az emlékezés egyéni számadása

A mindenkori jelen történéseinek folyamatát ábrázolja a vers.

A lírai én arcképváltozásainak panoptikumában nem érzékelhető az idő linearitása, a fiataalkorból az öregkorig tartó folyamat.

1. FELADATSOR – MEGOLDÁS

A váróterem, a parasztház sáros ablakán, vagy a vonatablakon való kitekintésben nem fedezhető fel életút-ábrázolás. Az élet képei ebben az emlékezetkeretben tárulnak fel. A lírai én ebbe keretezi bele múltjának történeteit.

A cselekvő én elsősorban az időnek alárendelt, a világot megismerni akaró, olykor a vele kapcsolatos történések elszenvedője (*falhoz lapulva néztem félszemmel; csak bámul-tam; fürkésztem*) alakjában értelmezhető a szövegben. A megismerés korlátainak tekintetők az ablakról letörölt korom vagy a pókháló.

Az idő múlását a haj átszíneződése, az agg arc jelzi.

Az egyéni megismerés alárendeltsége közösségi számadássá változik (*Csak bámul-tam, mint mindahányan.*)

Ez az egyéni és közösségi számvetés József Attila költészetével rokonítható.

Az időbe, történelembe ágyazott ember szubjektív bizonytalansága (én vagyok-e még én) tükörképek találkozásának (*női arc, kutyaszem; ölelőzött élő tükörkép tükörképpel*) perspektívájából is kitűnik.

Az ablakok lehetőséget adnak az élet mozzanatainak megrajzolására: szerelmek, történelmi változások, fiatal és öreg korok képei.

A pergő képi világábrázolás számos helyet értelmez: szüret, börtön, családi ház, kovácsműhely. A szöveg így bizonyos tekintetben önéletrajz jellegűnek is mondható: expresszionista, szimbolista (ablak) keretbe konstruált számadásnak.

A képi ábrázolásmód absztrakciója

Az ablakok segítségével a lírai én életébe is betekintést nyerhetünk. Az életrajzi momentumok: diákélet, vidéki élet (földmenti ablak, istálló és kovácsműhely, katonaság, börtön) képei mellett mintha kívülről is érzékelné önmagát, vagy más tükörképeket (*enyém ma is a gyermekarc; int felém egy kar*). Ez a fajta képi absztrakció a szöveg egészen végighúzódik.

A képek hol egy kiállítássá, tárlattá, hol egy film képkockáivá kapcsolódnak össze. A lepergő élet, az életalbum mégis túlmutat a pusztá frázisokon. Ismeretelméleti kérdés képi metaforájaként teszi fel a kérdést: *Ki írta a forгатókönyvet?*

A tükörképek kíméletlen valóságától megrémülve más megvilágítás, a rembrandti képiség mellett kötelezi el magát. A szörnyként fenyegető életrajzi filmtől megrettenve az öregség emberi, humánus megfestésére vágyik. Így az emlékezésben lehetséges mozgalmas jövőt láttathat (*pezsgő jövővel ...*).

A versbeszéd erős metaforizáltsággal rendelkezik, számos stilisztikai–retorikai elem segítségével ábrázolja a témát. Szóelvonásként keletkezett hapaxnak tekinthetjük például a *képsze* szót. Összetett költői képek tekinthető a *Pezsgő jövővel telt pohár-szeszt / hörpintet velem minden ablak sorpár*. A szöveg képi világa az ablakból kinéző és emlékező absztrakciója. Ebben összevegyülnek a világképek egyfajta rembrandti festménnyé.

Elmondható, hogy a szöveg erőteljes képi világú és retorikájú. A számvetésben az életrajzi jelleg mellett önmegszólítás (*nézz ki az ablakon; nem vagy magad*) is értelmezhető.

A szövegkezdés bizonytalanságának lírai énje a vers utolsó részében aktív, múltját és jelenét uralni képes cselekvő egyénné változik. Az emlékezet minősítése (*esendő és gyáva*) mögött az életvezetés nehézsége áll. A lírai én emlékezés-technikája az emlékeket

uralni képes egyén filozófiája. A pusztulás allúziói (*Ninive és Uruk városának pusztulásai*) a múltbéli sérelmek feldolgozásának szükségszerűségét jelentik. A képiséget erősíti a világtól elvonuló szubjektum elefántcsonttornyának tekinthető préház képe. A világ támadó jellegét (*dől az eső s ég a tűz*) szemlélő egyén büszkesége, a mindennek felett álló király-én képét teremti meg.

A verseszélő azonosítható az idős (a megírásakor 71 éves) költővel.

A szövegzárás kettős megszólítása (*Ablak-szárnyak...; Nézz ki az ablakon...*) jelzi, hogy önmagát mégis a közösség részének tekinti, boldogabb jövőbe tekint.

A szövegzárás a beteg ember jövőbe vetett hite abban, hogy felmentést és elismerést várhat a jövő nemzedékektől. Ehhez kapcsolódik az utolsó képi elvonatkoztatás, a kórházat elhagyni remélő (*ha kilépsz majd...*) verseszélő egyéni vágya.

A visszaemlékező és világot értelmező egyén alakja a szöveg zárlati részében a beteg ember képévé válik. Így mondhatjuk, hogy a szövegvilág a kórházban időző beteg ember perspektívájából bemutatott értelmezés, önvizsgálat, lételelmzés.

A téma vonatkozásában minden más értelmezés is elfogadható.

VAGY

2. Témakifejtő dolgozat

Lehetséges válaszselemek

A gyermekkor és a felnőttkor összekapcsolódása többféleképpen értelmezhető a művészetekben. A gyermeklét jelentheti a varázslatos, letűnt világ nosztalgiaját; a felnőttlét monotonitásával szemben a csodákat; a naivitást, a rácsodálkozást, a tiszta egyűgyűséget, vagy éppen a kiszolgáltatottságot is.

Kosztolányi szereplőirai versfüzérében, *A szegény kisgyermek panaszai*ban a gyermekkort a felnőttléttel szemben a bizonyos tekintetben öntudatlan, a világra rácsodálkozó, azt még nem ismerő entitást ábrázolja.

Kosztolányi számára a lélekábrázolás freudista filozófiája gyakori téma. Látható ez novelláiban (*Füredés*), regényeiben (*Édes Anna*, *Pacsirta*) és verseiben is. A versciklusban a gyermekkép segítségével reprodukálja a múltat, a körülötte lévő világ megélt vagy vágyott eseményeit.

A felnőtt és a gyermeki világlátás összehasonlása értékszembesítéssel is együtt jár. A gyermekkor gazdagsága ellentétben a felnőttlét bezártságával. Ahogy Szabó Lőrinc írta, ezekből „a versekből nem egy gyermek beszélt, hanem egy impresszionista–szimbolista–dekadens kultúrával átitatott, ideges felnőtt”.

Ez is jelzi, hogy Kosztolányi felhasználja a gyermeklétet a felnőtt világ, az élmények kifejezésére. Alapvetően a gyermeket nagyon sokszor nem is találjuk meg ezekben a szövegekben, inkább csak a gyermekbe oltott felnőttet. Freud fantáziaműködésének ez a gyermek–felnőtt ábrázolása igen erős Kosztolányi versciklusában.

A kötetnyitó *Mint aki a sínek közé esett* című vers jelzi az emlékezés költői absztrakcióját, amiben a felnőtt és a gyermek összehasonlítódik.

1. FELADATSOR – MEGOLDÁS

A *Mostan színes tintákról álmodom* című vers zárlatában egyértelművé válik a felnőtt világ értékválságával ellentétes gyermeki világ színekre és érzelmekre vágyása, tiszta derűje. A csoda várása és a hiány állapota áll itt szemben.

A *Hajnali részegség* alapvető ontológiai kérdéseket tárgyal. A gondolati költeményben a mindennapiság szűrkeségét érzékelő versbeszélő rácsodálkozó gyermeki énje éli meg a mennyei látomást. Annak nagyszerűsége, csodája ellentétes a felnőttlét sivár jelenével.

A *Boldog, szomorú dal a Kenyér és bor* kötetben jelent meg. Ebben a számadásban szintén az értékcsökkent létben élő felnőtt alakját ábrázolja. A vers központi elemének számító *kincs* szimbolikusan a gyermekkor letűnt világának, a tiszta boldogság elvesztésének is nevezhető.

Kosztolányinál a gyermeklét világa az értékek hordozója: a csodavárás, a tisztaság és derű képei a polgári lét józanságának ellenpontjai.

A gyermeklét József Attila költészetének egyik legfontosabb képe. Nem csupán kései költészetének számadás verseiben (*Gyermekeké tettél, Karóval jöttél*) látható ez.

A mama versek (*Anyám a mosásban gyászkoszorú, Mama...*) és szerelmi költészetének jellegzetes képi világának alkotóeleme a gyermek.

A külső hatásoktól fenyegetett, szeretetlen, magányos gyermek gondolati és képi szinten is érvényesül József Attila költészetében. A képi struktúra metaforikus, hasonlati, sokszor összetett költői jellegű elvonatkoztatás (*... ütött gyermekként csendesen morogtak a sovány levelek... – Levegőt!; Mint gyermek, aki bosszút esküdött... – Mint gyermek...; Szeretlek, mint anyját a gyermek... – Óda*).

A mama-versekben a szeretetet igénylő, követelő gyermek képe a legerősebb. A gyermeklét a szeretet kora. Ezekben a versekben is érzékelhető a hiányállapot, a beteljesületlenség felnőtt világa.

A gyermekképhez gyakran a hiány és a bántás fogalmai kapcsolódnak. A felnőtt élet hiányállapotában a lírai én a gyermeklét vágyott szeretetébe képzeletileg magát. A *Gyermekeké tettél* című vers esetén a – (beteljesületlen) szerelemben összeforr a gyermek alávetettsége és a felnőttlét magatehetetlensége. A kettőt a biztonságot keresés motívuma köti össze.

A gyermekkép a félelmeket is megidézi a költőnél. A *Kirakják a fát* felnőtt/férfi világában a kemény jelenre félve tekintő gyermek képét látjuk. József Attila költészetében összekapcsolódik a felnőtt és gyermeki világ. Az említett versben a félelem és csodálat gyermeklété – habár örökös jelen, nem a múlt része (*A kis kölyök, ki voltam, ma is él...*) magában hordozza a felnőttlét kötelességét, a jelen keménységét. Ez látható A *Dunánál* feladatvállalásában is.

Babits bölcséleti lírájában a gyermek nem játszik olyan erős szerepet, mint Kosztolányinál vagy József Attilánál. A *Zsoltár gyermekhangra* a *Zsoltár férfihangra* verspárja. Az 1917-es költeményben az emberi és metafizikai lét ellentéte fejeződik ki, a költő-szerep újra értelmezése a háborús világban. A gyermek valójában nem is része a szövegnek.

A gyermek naivitása, egyszerűsége érződik a megszólalásban, a versbeszélő békevágyában. Az istenes és háborúellenes tematikát összekapcsoló szövegben a hívó ember esendőségében érezhető a rosszat tevő gyermek és a megbocsátó atya kapcsolata (*... de Ő így szól: „Nem haragszom!”*).

A téma vonatkozásában minden más értelmezés is elfogadható.